

OIKEUDEN JA POLITIIKAN KAKSI MAAILMAA?

Ari Hirvonen — Kaarlo Tuori (toim.), *Oikeus, kieli ja kritiikki*. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja D: 9. Suomen Akatemian tutkimushanke Oikeuden rajat. Helsinki 1990, 235 s.

Tutkijaprofessori Kaarlo Tuorin johtaman projektin »Oikeuden rajat» tutkijapiiri on tuottanut keskustelujensa pohjana olleista teksteistä kokoomateoksen, joka avaa näkyviä siihen miten tulkinta- ja tekstiteoriat voisivat avata tietä vaihtoehtoiseen tai laajennettuun lainoppiin. Tekstit syntyivät keväällä 1989 tutkijapiirissä, jonka teemana oli kysymys oikeuden ja kielen suhteista.

Politiikkaa »Oikeus, kieli ja kritiikki» sivuaa luontevasti ja väistämättömästi, onhan kysymys oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta liian tärkeä jätettäväksi juristien huoleksi. Tämän yhteyden toimittajat tuovat esille avaamalla teoksen Sakari Hännisen legitimitteettiä koskevalla artikkelilla. Teoksen ekskursiot erilaisiin tulkinta- ja tekstiteoreettisiin orientaatioihin ovat tervetulleita politiikan tutkimuksen menetelmällisiä perusteita koskevaan keskusteluun. Kysymys politiikan rajojen etsimisestä on yhtä lailla perusteltu kuin on oikeusdoktriinien laajentaminen.

Hermeneutiikka laajasti ymmärrettynä sekä semiotiikka, puhetautumateoriat ja politiikan semantiikka ovat viime aikoina saaneet jalansijaa myös politiikan ja hallinnon tutkimuksen piirissä. Pieniä taskuja on syntynyt yliopistollisiin laitoksiin Jyväskylässä ja Helsingissä mm. Kari Palosen, Pertti Ahosen ja Ralf Heleniuksen työn tuloksena. Tamperella nuorempi tutkijapolvi on suruttomasti suunnannut purtensa näille karikkaisille vesille. Silti mitään kovin hedelmällistä keskustelua ei politiikan tutkimuksen piirissä ole virinnyt politiikan rajoista; pikemminkin on pienen maan tapaan tyydytty syrjäkarein seuraamaan mitä naapurissa tapahtuu.

Ei siis ole ihme, että Tuori ja Hirvonen toteavat teoksensa johdannossa oikeustieteen lähitieteiksi teologian ja kirjallisuustieteen. Tätä toteamustaan he perustelevat sillä, että »kaikki kolme vaeltelevat tekstien loputtomissa verkostoissa.» Tekstin dominanssista seuraa, että oikeuden rajoja on etsittävä kielen labyrinteista: »Oikeuden maailma on erittäin selkeästi kielen maailmaa: ennenkaikkea tekstien maailmaa, Oikeustiede on tekstuaalinen tiede, tekstien tiedettä. Se elää tulkinnasta ja sen murtamisesta, käsitteenmuodostuksesta ja käsitteidenpurkamisista. Sosiaalinenkin ilmenee sille oikeustieteellisen tekstuaalisuuden skeman välityksellä.» (s. ii)

Teologian ja kirjallisuustieteen tulkintakaanoneissa hermeneutiikalla on epäilemättä vakiintunut asemansa, se on käytännössä noussut esille niiden kautta. Silti minua Tuorin ja Hirvosen toteamus kauhistutti asiain tilana. Jotakin tärkeätä on päässyt tapahtumaan. Terve järki sanoo, että »oikeus» ja »politiikka» väistämättä käyvät käsi kädessä. Silti oikeustieteellinen tutkimus ja politiikan tutkimus ovat joutuneet erilleen, siinä olen kyllä valmis hyväksymään Tuorin ja Hirvosen toteamuksen. Mutta millä tavoin tämä johtuu

»oikeudesta» ja »politiikasta»? Ehkäpä kysymys onkin ammatillisten instituutioiden — »oikeustieteen» ja »politiikan tutkimuksen» — tavasta kanonisoida oma toimintansa.

»Tekstillä» on ellei nyt kiistaton niin ainakin tuottamuksellinen asema suomalaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Sen todistavat mm. Tuorin ja Aulis Aarnion artikkelit nyt puheena olevassa teoksessa. Tuori etsii oikeudelle laajempia rajoja vaihtoehtoisen lainopista, jolla on laajempaa taustaa mm. *Critical Legal Studies* -liikkeessä. Aulis Aarnio puolestaan on saavuttanut kansainvälisestäkin tunnustetun aseman oikeusteoreetikkona, joka nojaa hermeneuttiseen orientaatioon. Hänen artikkelinsa Oikeuskielen tulkinta ja ymmärtäminen vie lukijan Wittgensteinin kielipölyä maailmaan ja osoittaa samalla, että tällä tulkintaorientaatiolla on laajempaa taustaa mm. G. H. von Wrightin sekä Merrill ja Jaakko Hintikan työssä.

Tuorin esittelemä laajennetun doktriinin tarve viittaa siihen, että edellä lainattu Tuorin ja Hirvosen lausuma tekstin asemasta oikeuden maailmassa on edelleen luonteeltaan enemmän ohjelmallinen kuin faktuaalinen. Siinä tulemmekin kysymykseen »oikeuden maailmasta» ja »politiikan maailmasta». »Teksti» voi erottaa ne toisistaan siinä tapauksessa, että sillä on erilainen asema tutkijakunnan hyväksymissä menetelmällisissä kaanoneissa. Suomalaisessa politiikan tutkimuksen valtavirrassa »tekstillä» ei todellakaan ole sellaista avainasemaa, mihin Tuori ja Hirvonen omassa doktriinissaan viittaavat. Tässä mielessä politiikan tutkimuksen puuttuminen oikeudellisen tutkimuksen tähtitieteiden listasta vastaa vallitsevaa asiain tilaa. Minusta näin ei kuitenkaan tarvitse olla.

Erityisesti projektia tutkijaprofessorina ohjaava Tuori osoittaa artikkelissaan, että kysymys on myös muusta kuin »tekstistä». Vaihtoehtoisen lainopin edustajien pyrkimysten — ymmärtääkseni myönteinen — tarkastelu osoittaa, että oikeuden rajoja haetaan menetelmällisten kaanonioiden ohella myös ammattikunnan käytännöistä käsin. »Oikeuden maailma» ei ole vain »tekstin maailmaa» vaan myös »juristien maailmaa» enkä ole lainkaan vakuuttunut, että he kokevat papit ja taiteilijat lähimmiksi työtovereikseen. »Oikeus» kriittisenä yhteiskunnallisena toimintana sitoo »oikeuden maailman» erinomaisen kiinteästi »politiikan ja hallinnon maailmoihin».

Käytännössä hallinnon tutkimuksen alueelta on helppo löytää rinnakkainen ja osin jopa päällekkäinen ammattikunta »juristien maailmalle». Tuorin projektin käsittelemä yhteiskunnallisen kritiikin ja lainopillisen tulkinnan probleemi siirtyy siten ilmeisen vaivatta sille alueelle. Mutta miten on politiikan laita? Onko olemassa sellainen professionaalinen korpus, johon »politiikan maailma» voisi viitata omanaan? Kaikesta politiikan professionalisoitumista koskeneista puheista huolimatta tällaisen ammattikunnan osoittaminen voi olla vaikeata. Vakavammin tietysti voidaan ottaa väite, että »politiikan maailma» ulottuu »juristien ja byrokraattien maailmoihin». Kriittisen lainopin ohjelma on tällöin olennaisesti myös kysymys politiikasta.

»Oikeuden maailma» ja »politiikan maailma» saattavat erottua toisistaan pikemminkin tutkijakunnan ansiosta kuin muista asiain tiloista johtuen. Olisin myös valmis asettamaan

kysymyksen: Eikö »tekstillä» »politiikan maailmassa» ole »oikeuden maailmaan» verrattavissa oleva asema jos kohta se voi artikuloitua eri tavoin?

Naturalistinen politiikan tutkimuksen orientaatio ehdottaa, että »teksti» on vain politiikan havaittavissa oleva pinta tai peräti kulissi, jonka takana todellinen tapahtuu. Silti »teksti» on käytännössä se minkä kautta politiikka tutkimukseen välittyy. Itse en esimerkiksi ole koskaan onnistunut kolhimaan itseäni »kansainväliseen järjestelmään» tai sen »raken-teisiin», en Suomessa enkä muualla liikkeessäni. Muiden-kaan tutkijoiden aistihavaintoja asiasta ei ole tiedossani. Kuitenkin olen lukenut niistä kyllästymiseen asti ja ne ovat ohjanneet asiallisesti ottaen koko yliopistollisen urani ajan tärkeitä tutkimuksen valtavirtaa — jos nyt muutaman tutkijan yhteisön yhteydessä voidaan puhua virrasta.

Julkisuus on nykyaikaisessa politiikassa siksi keskeinen instituutio, että jo sen painosta kysymys tekstistä asettuu keskeiseksi politiikan tutkimuksessa vaikka pysyisimme naturalistisella kannalla. Hermeneutiikka laajentaa tätä on-gelmaa kysymällä, kuvaako teksti politiikan todellisuutta vai syntykö tuo todellisuus tulkinnassa. Tarkastelee asiaa kum-malta kannalta tahansa, en näkisi suuria vaikeuksia allekir-joittaa Tuorin ja Hirvosen tekstiteoreettinen ohjelma myös politiikan tutkimuksen osalta. Edellytykset hyvälle naapu-ruudelle ovat näin olemassa.

Juristeriassa tietysti normatiivinen lähtökohta on yksiselit-teisemmin ja tavanomaisemmin olemassa »tekstinä». Mutta tulkinta laajentaa jo kysymyksen sen tuolle puolen, tulkinta-perusteisiin. Keskustelu »tekstistä» laajenee edelleen kun tulemme kysymykseen kritiikin, muutoksen ja tulkinnan suhteista. Tätä »tekstin» avartumista voi tarkastella Tuorin ja Hirvosen toimittaman teoksen useista eri artikkeleista käsin. Tuomas Nevanlinna, Jyrki Uusitalo, Markku Helin, Panu Minkkinen sekä Ari Hirvonen ja Juha Pöyhönen tekevät ekskursioita mm. Rortyn, Gadamerin, Austinin ja Searlen tulkintateorioihin sekä de Saussuren semiotiikasta nouseviin strukturalistisiin sovellutuksiin. Osa jutuista selostaa tarkas-telun kohteena olevien teorioiden ominaispiirteitä, osa kehit-telee myös sovellutuksia.

Tuorin ja Hirvosen toimittama kokoomateos on luonteel-taan välityö. Se hahmottaa puitteita kahdelle projektille, joiden kautta etsitään oikeuden rajoja. Toinen niistä viittaa tutkijakunnan konventioon sopivista menetelmällisistä kaa-noneista ja toinen ammattikunnan toiminnan legitimiuden ehtoihin. Teoksen toimittajat toteavat, että pohjana olleista yhteisistä harjoituksista ei noussut esiin mitään oikeaa tulkinta — mikä olisikin ollut näistä lähtökohdista käsin omituista. Lukija voi toimittajien tavoin todeta, että artikkeleista työ-syty esiin »rihmastoja». Kirjoittajat jättävät taustalle sen, miten nämä rihmastot kietoutuvat pitempään vaikuttaviksi tulkintakaanoneiksi.

Retkeillessäni Oikeus, kieli ja kritiikki -teoksen artikke-leissa itselleni jäi sellainen tunne, että tulkinta- ja tekstiteoriat nähtiin haasteena sille, millaisin perustein ammatillinen korpus, siis juristikunta, työtään tekee ja legitimoit omat ratkaisunsa. Tällaisen ammatillisen kaanonin vaihtaminen tai olennainen tarkistaminen on varmasti massiivinen tehtävä ja vaatii onnistuakseen muutoksia ammattikunnan toiminnan

perustana olevassa tiedon korpuksessa. Tästä syystä olisin jo tässä teoksessa mieluusti lukenut enemmän siitä, miten hermeneutiikka voisi artikuloida nimenomaan oikeustieteel-listä tutkimusta ja ylempää opetusta. Juristikoulutuksessa, ennakkotapausten tulkinnoissa ja raastuvassa pelkät »rih-mastot» ja nokkelat verbaaliset destruktiot tuskin riittävät.

Myönteistä asiassa on se, että Tuorin projekti on ylipäänsä ollut mahdollinen ja saanut ymmärtääkseni myös profes-sionaalisen tutkijakunnan tuen uuden etsimiselle.

OSMO APUNEN